

буржуазні націоналісти. Із 580 депутатів Ради тільки 8 були більшовиками. В їх числі 5 було обрано від рудника Дубової балки і 3 — від інших підприємств.¹ Серед них були А. Канапишев, С. Тинок, П. Сиволап, В. Чередниченко, О. Ішков, І. Юхнівч.

Після липневих подій, у зв'язку з ліквідацією двовладдя на користь буржуазії, перед більшовицькою партією виникла потреба виробити нову тактику. Керуючись вказівками В. І. Леніна, VI з'їзд РСДРП(б) прийняв курс на підготовку збройного повстання проти Тимчасового уряду.

На основі постанов VI з'їзду партії криворізькі більшовики розгорнули революційну роботу в масах, готуючи робітників і бідніших селян навколишніх волостей до рішучої боротьби проти буржуазії. Більшовики пропагували партійні лозунги, допомагали створювати і озброювати загони Червоної гвардії, посилювали свій вплив у масових організаціях трудящих. Невелика фракція більшовиків у міській Раді наполегливо викривала контрреволюційну політику Тимчасового уряду та есеро-меншовицької більшості міської Ради.

Під керівництвом більшовиків революційні робітники Криворіжжя вжили рішучих дій проти місцевих корніловців. В зв'язку з розгромом корнілівської змови на початку вересня 1917 року на підприємствах міста і басейну відбулись масові збори, на яких були ухвалені резолюції, що засуджували контрреволюційну політику Тимчасового уряду, буржуазії та поміщиків і схвалювали лінію більшовицької партії.² В Довгинцево була проведена демонстрація проти Тимчасового уряду. Керовані

¹ Из истории революционного движения на Криворожье, стр. 12.

² Газета «Звезда», 1917, 12 вересня.

ОРГАНІЗАТОРИ БОРОТЬБИ ЗА ВЛАДУ РАД НА КРИВОРІЗЬКЕ

Ф. О. Нетреба

О. П. Балака

К. І. Міхно

Є. М. Желтецький

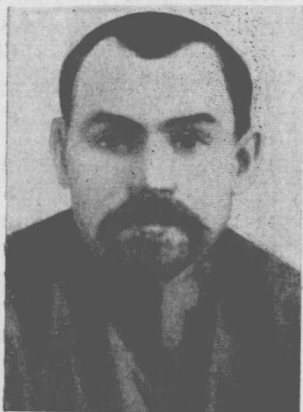
більшовиками демонстранти вимагали встановлення Радянської влади. Посилився вплив більшовиків серед робітників та в робітничих організаціях. До рук більшовиків перейшло керівництво завкомом Гданцівського заводу та рядом рудникових комітетів. Зміцнилися більшовицькі позиції в Довгинцевському виконавчому комітеті профспілки залізничників. Більшовик Федоров був обраний головою Криворізького районного бюро профспілок.

Посилилась також революційна боротьба селян навколишніх Верхньодніпровського, Олександрійського та Херсонського повітів проти поміщиків. Зневірившись в обіцянках Тимчасового уряду, селяни стали відбирати у поміщиків землю. В кінці серпня жителі сіл Сергіївки, Ставровки і Криничок за рішенням Ордо-Василівського волосного земельного комітету приступили до поділу земель князя Трубецького. У цей же час революційні виступи селян відбулись у Лозоватській, Любимівській, Гур'ївській, Костромській та інших волостях навколо Кривбасу.

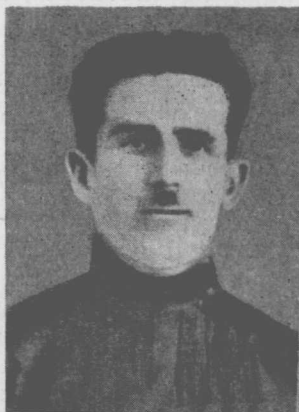
Восени 1917 року в країні визріла революційна криза. В. І. Ленін у вересні—жовтні закликав більшовицьку партію рішуче готуватись до збройного повстання. Для здійснення ленінського плану підготовки повстання ЦК РСДРП(б) направив у різні райони країни своїх уповноважених.

В кінці вересня Кривий Ріг відвідав уповноважений ЦК РСДРП(б) в Катеринославі А. А. Вербов. За його участю були проведені загальні збори робітників Олександрівського, Гданцівського, Ігулецького, Дубовобалківського, Ростковського та інших рудників. На доповідь Вербова про поточний момент учасники зборів ухвалили резолюцію, яка вимагала передачі влади в руки Рад і закликали робітників до активної підтримки більшо-

ОРГАНІЗАТОРИ БОРОТЬБИ ЗА ВЛАДУ РАД НА КРИВОРІЖЖІ

І. П. Юхневич

К. В. Мохур

І. Т. Бабиченко

В. С. Кузнецов

вицької партії.¹ На більшості рудників ця резолюція була прийнята одностайно, що свідчить про ріст свідомості робітників Криворіжжя напередодні Жовтня.

Перебування А. А. Вербова в місті сприяло дальшому зміцненню Криворізької більшовицької організації, ознайомленню її з директивами ЦК партії.

Росли й міцніли парторганізації підприємств.

Більшовицькі організації північної групи рудників об'єдналися у Вечірньокутську районну партійну організацію. Центром її була найбільша в районі організація рудника Дубова балка. Головою Вечірньокутського райкому РСДРП(б) був обраний С. С. Тинок, а секретарем — латиський більшовик А. А. Смукаус.² На час скликання Катеринославської губернської партійної конференції (початок жовтня) ця організація нараховувала до 700 членів.³ Вона мала тісні зв'язки з Катеринославським комітетом і Донецько-Криворізьким обкомом РСДРП(б). Скоро після свого утворення Вечірньокутський райком більшовиків установив безпосередній зв'язок з ЦК партії, надіслав йому зібрані кошти та інформацію про роботу і одержав у відповідь необхідні інструкції.⁴

У той же час партійні організації міста, станції Довгинцево, Гданцівського заводу, Ігульця, Донецького, Тарапаківського та інших рудників південної частини басейну об'єдналися у Криворізьку районну організацію. Керівну роль у цій організації відігравали П. П. Сиво-

¹ Газета «Звезда», 1917, 12 жовтня.

² Газета «Звезда», 1917, 17 жовтня; газета «Рудничный рабочий», 1922, 12 листопада.

³ Газета «Звезда», 1917, 3 жовтня.

⁴ Переписка секретаріата ЦК РСДРП(б) с местными партийными организациями (ноябрь 1917 г.—февраль 1918 г.). Сб. док., М., 1957, стр. 24.

лап, О. Ф. Ішков, В. П. Чередниченко та інші більшовики. В листопаді 1917 року в Криворізьку районну організацію РСДРП(б) входило 300 членів партії.¹ Організаційно вона була зв'язана, крім Катеринославського комітету, з Херсонським губернським комітетом РСДРП(б).

Як видно з документальних даних, Криворізька організація більшовиків напередодні Жовтневої революції нараховувала близько тисячі членів. Вона складалась із двох районних організацій, які підтримували тісні зв'язки між собою, спільно проводили політичні кампанії і керували революційним рухом.

З величезним політичним піднесенням зустріли трудящі Криворіжжя повідомлення про перемогу жовтневого збройного повстання в Петрограді і утворення Радянського уряду на чолі з В. І. Леніним, про схвалення II Всеросійським з'їздом Рад декретів про землю і мир. По всьому басейну проходили мітинги і демонстрації, приймались резолюції в підтримку Великої Жовтневої соціалістичної революції.

Ось одна з таких резолюцій, винесена загальними зборами робітників Олександрівського рудника на доповідь А. А. Смукауса. «Ми, як вірні сини батьківщини, будемо захищати до останньої краплі крові інтереси нашої пролетарської революції усіма наявними у нас засобами. Ми цілком підтримуємо Петроградське революційне повстання робітників і солдатів».²

Вітаючи перемогу пролетарської революції в Петрограді, робітники рудників Дубова балка, Сушкова балка та інших підприємств вимагали передачі всієї влади Радам. Разом з тим трудящі Криворіжжя рішуче при-

¹ Газета «Донецкий пролетарий», 1917, 8 грудня.

² Газета «Звезда», 1917, 10 листопада.

боркували всякі контрреволюційні дії прихильників Тимчасового уряду.

Керована есеро-меншовицькою більшістю, Криворізька Рада відмовилась виконати волю революційних робітників і селян. Обурені цією відмовою, трудящі стали вимагати перевиборів Ради. В результаті в листопаді 1917 року відбулись перевибори Криворізької Ради робітничих, солдатських і селянських депутатів.

В ході виборів більшовики виступали з лозунгами передачі влади Раді, здійснення на Криворіжжі ленінських декретів II Всеросійського з'їзду Рад та Ради Народних Комісарів РРФСР. Навколо цих лозунгів об'єдналась більшість передових робітників міста і басейну. Більшовикам на виборах протистояли, крім меншовиків і есерів, націоналістичні партії українських соціал-демократів (меншовиків) та українських есерів, які у цей час значно активізували свою контрреволюційну діяльність. Закликаючи до підтримки Центральної ради, вони демагогічно зображали її всеукраїнською радою робітників і селян.

Переважна більшість робітників басейну йшла за більшовиками і послала своїми представниками в Раду більшовиків. Більшовицька депутатська фракція була найбільшою серед інших фракцій Ради. Але й на цей раз блок українських націоналістів, есерів і меншовиків зберіг кількісну перевагу в Раді.¹ Тому в новому складі Ради з перших її засідань розгорнулася гостра боротьба між більшовиками і дрібнобуржуазним блоком. 18 листопада 1917 року опортуністи навіть зірвали засідання, щоб не допустити обрання президії Ради за списком більшовиків.² Керівні органи Ради були обрані лише

¹ Газета «Звезда», 1917, 5 грудня.

² Газета «Звезда», 1917, 6 грудня.

в кінці місяця. При виборах виконавчого комітету більшовики одержали 10 із 28 місць. Більшовик С. С. Тинок був обраний заступником голови Криворізької Ради робітничих, селянських і солдатських депутатів. Все це свідчить про зростання ролі більшовиків у Раді і про надзвичайну складність обстановки в ній після виборів.

В жовтні—листопаді відбулись перевибори керівних органів професійних спілок. Перевибори сприяли зміцненню впливу більшовиків у цих організаціях. До рук більшовиків перейшло керівництво рядом рудничних профспілкових комітетів.

Значну роль у посиленні впливу більшовиків на маси, в розширенні їх зв'язків з ними відіграла кампанія виборів до Установчих Зборів. Більшовики брали активну участь у передвиборній кампанії. В ході виборів і після них, виступаючи на мітингах, вони закликали робітників і селян підтримати ЦВК Рад і РНК Росії, рішуче боротись за перемогу соціалістичної революції на Україні.¹

Криворізькі більшовики виступали за необхідність скликання Всеукраїнського з'їзду Рад. В складі делегації Криворізької Ради в Київ виїхали два більшовики. Коли виявилось, що Центральна рада фальсифікувала представництво на з'їзд, разом з іншими депутатами-більшовиками вони переїхали в Харків. Там криворізькі делегати 11—12 (24—25) грудня 1917 року взяли участь у I Всеукраїнському з'їзді Рад. Проголосивши встановлення Радянської влади на Україні, з'їзд утворив Український Радянський уряд і звернувся з словами палкого привіту і дружби до РНК Росії та російського народу.

Натхнені рішеннями з'їзду Рад, трудящі України вступили в боротьбу за ліквідацію буржуазно-націоналі-

¹ Газета «Звезда», 1917, 5 грудня.

стичної Центральної ради і забезпечення повсюдної перемоги влади Рад.

У вирішальну стадію вступила боротьба за встановлення влади Рад на Криворіжжі. В кінці 1917 року становище в басейні було дуже напруженим. Більшовики головну увагу скерували на організацію, озброєння та навчання загонів Червоної гвардії. Активну участь у цьому брали С. Тинок, П. Сиволап, О. Ішков, І. Юхневич, І. Калиниченко, С. Захарєєв, О. Балака, К. Мироненко, Є. Желтецький та інші більшовики. На початку жовтня в червоногвардійських загонах нараховувалось уже 500 бійців.¹ Пізніше їх кількість зростає. З Катеринослава доставили зброю. Частина зброї привезли фронтовики, частину одержали за рахунок роззброєння козаків і гайдамаків.

Для підготовки і керівництва збройним повстанням криворізькі більшовики утворили ревком. Був встановлений зв'язок з катеринославським ревкомом і вироблений план спільних дій проти контрреволюції. 29 грудня 1917 року внаслідок збройного повстання, підтриманого наступаючими радянськими військами, в Катеринославі було встановлено владу Рад. Після цього Катеринославський комітет РСДРП(б) для допомоги криворізьким більшовикам направив у басейн групу партійних працівників. В їх числі були В. А. Валявко, який очолив криворізький ревком, В. Ю. Клочко, М. І. Арсенічев, А. А. Безпалов, В. В. Тржасковський, З. М. Гонтар та інші катеринославські і кам'янські більшовики.

На початку січня 1918 року радянські війська під командуванням В. О. Антонова-Овсієнка, перейшли на правий берег Дніпра і розгорнули наступ на Кривий Ріг—П'ятихатки—Знам'янку. Створилась сприятлива об-

¹ Из истории революционного движения на Криворожье, стр. 18.

становка для переможного збройного повстання за владу Рад на Криворіжжі. Як свідчать учасники і очевидці повстання, воно відбулось 9 (22) січня 1918 року.¹ Гайдамацькі курені були роззброєні, місцеві органи Центральної ради розігнані, петлюрівсько-угодовська рада розпущена. В місті встановилась влада революційного комітету. Протягом 9—11 січня спільними діями повсталих криворіжців та наступаючих радянських військ територія Криворіжжя була очищена від контрреволюційних військ Центральної ради. З документів В. О. Антонова-Овсієнка видно, що радянські війська (зокрема червоногвардійці Катеринослава) до 13 січня закріплювались на Криворіжжі, після чого продовжували наступ.²

Після перемоги збройного повстання під керівництвом ревкому відбулись вибори Криворізької Ради робітничих, солдатських і селянських депутатів. На виборах перемогли більшовики. Керований ними виконком Ради негайно приступив до зміцнення влади Рад, до здійснення соціалістичних перетворень.

Багато зусиль доклали більшовики, щоб за короткий час створити місцевий апарат Радянської влади. Першим був організований військовий комісаріат на чолі з В. А. Валявком. Під його керівництвом, згідно з декретом Радянського уряду, червоногвардійські загони були перетворені в загони Червоної Армії. Більшість їх була зведена в Перший Криворізький революційний полк під командуванням більшовика Р. Зорте. Для додержання громадського порядку і боротьби з контрреволюційними

¹ «Вестник Украинской Народной республики», 1917, № 9.

² В. А. Антонов-Овсієнко. Записки о гражданской войне, т. I. М., 1924, стр. 120, 141; Великая Октябрьская социалистическая революция на Украине. К., 1957, т. 3, стр. 148; Большевицские организации Украины (ноябрь 1917—апрель 1918 гг.), К., 1962, стр. 41.

елементами були утворені робітничо-селянська міліція, народний суд і революційний трибунал. Продовольством деякий час відала земська управа. Потім ця справа була передана в продовольчий відділ Ради. В складі міської Ради існували також відділи народної освіти, господарський, фінансовий, комунальний та інші.

Після встановлення Радянської влади в Кривбасі налагоджувалось нормальне господарське життя. У зв'язку з декретами Радянського уряду про націоналізацію Брянського, Російсько-Бельгійського та Новоросійського акціонерних товариств були оголошені державною власністю також Олександрівський, Тарапаківський, Карнаватський, Лихманівський, Новоросійський, Сухобалківський та інші рудники. На цих рудниках Радою, профспілками та рудкомами було створено робітничі правління. У відання робітничих правлінь перейшли також станції Катерининської залізниці та відділення націоналізованих Радянською владою банків, розташованих у місті. Був створений раднаргосп басейну.

На початку 1918 року районні партійні комітети, що існували окремо, були об'єднані в єдину загально-міську (загальнобасейнову) Криворізьку організацію РСДРП(б). Її чисельність невпинно зростала. Керуючись настановами партії, криворізькі більшовики націлювали трудящих на будівництво основ нового життя.

Але мирна будівнича робота була зірвана наступом австро-німецьких імперіалістів. Окупанти при підтримці вигнаної народом Центральної ради прагнули ліквідувати Радянську владу і поневолити Україну. Ця загроза змусила трудящих України на деякий час відкласти здійснення завдань мирного соціалістичного будівництва і зі зброєю в руках стати на захист завоювань Жовтня.

**Після
ЖОВТНЯ**

